

Шаповаленко Євген Володимирович,
*здобувач кафедри оперативно-розшукової
діяльності Національної академії внутрішніх
справ;*

Ольшевський Костянтин Миколайович,
*доцент кафедри оперативно-розшукової
діяльності Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук, доцент*

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ОВС УКРАЇНИ

Для забезпечення успішної роботи щодо попередження й розкриття злочинів, а також розшуку підозрюваних та обвинувачених оперативні підрозділи органів внутрішніх справ повинні володіти певною оперативною інформацією, що уможливило б здійснення необхідних оперативно-розшукових заходів. Вирішення зазначених завдань значною мірою досягається завдяки постійному пошуку такої інформації.

Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначає правову основу використання поліграфа в оперативно-розшуковій діяльності. У ст. 6 зазначено, що підставами для проведення оперативно-розшукової діяльності є: наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про злочини, що готуються, осіб, які готують учинення злочину, переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання, осіб безвісно відсутніх та ін.

Статтею 7 передбачено, що під час виконання службових обов'язків підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність у межах своїх повноважень відповідно до законів, що становлять правову основу оперативно-розшукової діяльності, повинні вживати необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення й припинення злочинів і викриття причин та умов, що сприяють учиненню злочинів, здійснювати профілактику правопорушень.

Відповідно до ст. 8 зазначеного Закону, підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, за наявності передбачених ст. 6 підстав мають право: опитувати осіб за їх згодою, використовувати їх добровільну допомогу [1].

Гарантії законності під час здійснення оперативно-розшукової діяльності зазначено в ст. 9 Закону. Під час здійснення оперативно-розшукової діяльності не допускається порушення прав і свобод людини та юридичних осіб. Окремі обмеження цих прав та свобод мають винятковий і тимчасовий характер та можуть застосовуватися лише за рішенням слідчого судді з метою виявлення, попередження чи припинення тяжкого або особливо тяжкого злочину та у випадках, передбачених законодавством України, з метою захисту прав і свобод інших осіб, безпеки суспільства.

Для одержання інформації забороняється застосовувати технічні засоби, психотропні, хімічні та інші речовини, що пригнічують волю або завдають шкоди здоров'ю людей і навколишньому середовищу.

Відомче нормативно-правове забезпечення визначає поліграфне опитування як захід, що є психофізіологічним тестуванням особи, стосовно якої отримано відомості про її можливу причетність до протиправної діяльності, з використанням технічних засобів та відповідних методик. Використання поліграфа здійснюється відповідно до спеціальних методик опитування людини за умов її добровільної згоди з одночасною реєстрацією змін її психофізіологічних реакцій у відповідь на психологічні стимули, що надаються у вигляді варіантів відповідей, предметів, схем, фото та ін. У процесі такого опитування використовуються поліграфні пристрої не завдають шкоди здоров'ю, життю людини та навколишньому середовищу.

Відомості, отримані внаслідок опитування за допомогою поліграфа, долучають до оперативно-розшукової та інших справ оперативного обліку.

Саме для того, щоб забезпечити вирішення завдань, що стоять перед оперативними підрозділами, останні повинні здійснювати оперативно-розшукові заходи з метою своєчасного одержання початкової інформації про злочини, які плануються, готуються та вчиняються, а також про осіб, причетних до неочевидних злочинів.

Одними з новітніх засобів розшуку злочинців може бути застосування поліграфа для отримання інформації від потерпілих, свідків, підозрюваного й обвинуваченого.

Поліграф (роудгарь, синоніми: детектор брехні, лай-детектор) є різновидом психофізіологічної апаратури і є комплексною багатоканальною апаратною методикою реєстрації змін психофізіологічних реакцій людини у відповідь на пред'явлення за спеціальною схемою певних психологічних стимулів. Аналіз інформації, отриманої від людини в процесі опитування за допомогою поліграфа, дає змогу одержувати необхідну орієнтувальну інформацію та виявляти ту, яку людина приховує [2].

У ч. 3 ст. 28 Конституції України зазначено: «жодна людина без її згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідям», а отже, опитування з використанням поліграфа повинно проводитися виключно за умов добровільної згоди особи, що відповідає загальноприйнятій світовій практиці використання подібних приладів. Добровільність вибору характеризується повною відсутністю будь-якого тиску на особистість і відносною свободою вибору. Така процедура повинна ґрунтуватися на принципах неупередженості, об'єктивності, професійності [3].

Ефективність застосування поліграфа під час досудового слідства переконливо доводить слідча практика багатьох країн світу. Зазначені технології неодноразово підтвердили свою доцільність і тривалий час успішно використовуються в США, Ізраїлі, Туреччині, Польщі, країнах Балтії та інших державах. Здебільшого це відбувається в процесі добору певної групи кадрів державних службовців, проведення внутрішніх розслідувань відносно персоналу, розкриття та розслідування резонансних злочинів [4, с. 256-262].

Як відомо, нормативно-правове регулювання застосування поліграфа в Україні перебуває на етапі становлення. У правоохоронних органах України в 2004 та 2013 роках було розроблено та затверджено інструкції щодо застосування комп'ютерних поліграфів у МВС України, Міністерстві доходів і зборів України, Службі безпеки України, які, відповідно, пройшли правову експертизу та були зареєстровані в Міністерстві юстиції України. Із 12 березня 2013 р. до

27 листопада 2014 р. у Верховній Раді України перебував на розгляді проект Закону України «Про доповнення Кримінального процесуального кодексу України положеннями щодо використання поліграфа (детектора брехні)» № 2521 [5], який запропонував народний депутат України Г. Москаль. У проекті було зазначено, що перевірка на поліграфі повинна проводитись тільки за умови добровільної згоди особи з обов'язковістю відеофіксації як власне її, так і показників графіків фізіологічних реакцій на екрані поліграфа.

У лютому 2015 р. громадська організація «Колегія поліграфологів України» спільно з науковцями Національної академії внутрішніх справ, представниками Міністерства доходів і зборів України та іншими фахівцями розпочала роботу щодо підготовки законопроекту, який би на законодавчому рівні дав змогу закріпити застосування поліграфа в державі. Підсумком цього процесу має стати створення єдиного підходу, концепції, сформованої шляхом консолідації міжнародного досвіду, та прийняття закону для вирішення практичних і теоретичних проблем у сфері застосування поліграфологічних технологій в Україні [6].

Дійсно, накопичений досвід використання поліграфа під час розслідування злочинів дає підстави стверджувати, що діяльність застосування цього науково-технічного приладу сьогодні - практично єдина процедура роботи з ідеальними слідами відображення, підтверджена своєю ефективністю на практиці. Саме вони є ключовими у формуванні уявлення й відтворення особою інформації про подію, що відбулася, оскільки «ідеальні сліди - це реконструювання індивідом образу того чи іншого предмета (об'єкта), інформація про який зберігається в довготривалій пам'яті» [2, с. 33].

Під час використання поліграфа в процесі розшуку підозрюваного й обвинуваченого доцільним є унормування низки питань, а саме:

- 1) отримання інформації з використанням поліграфа повинна здійснюватись безпосередньо поліграфологом, виконання обов'язків якого забезпечуватиме система криміналістичних підрозділів ОВС та експертно-криміналістична служба МВС України;

2) опитування з використанням поліграфа повинно проводитися виключно з добровільної згоди особи, не порушуючи прав і свобод громадян;

3) запровадження підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців-поліграфологів у системі ОВС України.

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що поширення використання поліграфа в оперативно-розшуковій діяльності може сприяти розслідуванню злочинів, отриманню інформації щодо місцезнаходження підозрюваного й обвинуваченого, дає змогу швидко отримувати правдиву інформацію.

Список використаних джерел

1. Про оперативно-розшукову діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-ХІІ. - Режим доступу :

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

2. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) : [навч. посіб.] / М. В. Салтевський. - К. : Кондор, 2005. - 588 с.

3. Конституція України [Електронний ресурс] : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. - Режим доступу :

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96>.

4. Мовчан Д. А. Питання імплементації в Україні зарубіжних підходів до нормативно-правового регулювання застосування поліграфа в процесі розкриття та розслідування злочинів / Д. А. Мовчан // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. - 2009. - № 5. - С.256-262.

5. Про доповнення Кримінального процесуального кодексу України положеннями щодо використання поліграфа (детектора брехні) [Електронний ресурс] : проект Закону України від 12 берез. 2013 р. № 2521. - Режим доступу :

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=46058.

6. Сучасні тенденції підготовки законопроекту про поліграф [Електронний ресурс]. - Режим доступу :

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=4608.